

ESTUDIS DE ORTOGRAFIA DE LA LLENGUA CATALANA

DELS PLURALS FEMENINS EN *es* Y EN *as*.

EN la nota important insertada en lo primer número de Janer de la *Revista Catalana*, se fa observar que «si »bé la Redacció adopta un sistema ortogràfic uni- »forme y enterament correcte, no obstant, no 's creu »ab la facultat d' imposarlo, esperant vinga prest una »Academia que dongue sobre 'l particular una lley definitiva, desit- »jant, emperó, que la *Revista Catalana* pugua anar preparant la uni- »formitat que fasse d' una volta desapareixer la anarquia ortogràfica, »y á vegadas gramatical, que es una gravíssima tara de la nostra »renaixensa literaria.

»Respecte als plurals femenins en *es* que definitivament adoptam, »y que, al cap y á la fi, es lo punt capital del dissentiment en materia »d' ortografia, sians permés citar la opinió del malaguanyat escriptor »francés, arxiver de Perpinyá, que en un de sos doctes estudis sobre »la llengua catalana diu lo següent:

»En quant al plural femení, sempre 'l trobam en *es*. La terminació »*as*, contraria al geni de la llengua catalana, s' introduhi al sigle xvi, »per la influència del castellá, y 'ls catalans haurian hagut, temps ha, »d' abandonarla completament.» (1)

(1) B. J. Alart.—*Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne.*

Ara bé; crech será útil, pera los escriptors catalans, estudiar detingudament eixa cuestió y veurer la rahó que donan 'ls que escriuhen lo plural femení en *es* y 'ls que l' escriuhen en *as*.

Donchs empendré, segons mon humil criteri, una dissertació que, si no dona viva llum, servirà al menos á aclarir un xich tant controversada cuestió.

La divergencia en la forma dels plurals femenins que, com diu bé la *Revista Catalana*, es una tara en nostres escrits catalans, m' apar que durará tant com las reglas de la gramática no hagin sigut fixadas y formuladas per la Academia de la llengua, qual autoritat reconeguda per tots imposará la uniformitat. Fins que aixó s' hagi lograt, cadascú guardarà sa manera d' escriurer, sia per costúm, sia per preferencia sistemática.

Los partidaris dels femenins en *es*, tals com s' escribian en la Edat-mitjana, poden alegar una rahó més especiosa que sólida, y es que sembla més natural de posar, tant com sia possible, la ortografia en harmonía ab la pronunciació. Creyém donchs que no es pas per llur afició al arcaisme que, no fa gayre, han volgut rebutjar los plurals en *as*. Podria enganyarme, mes m' apar que llur rahó en aixó es que s' ha volgut evitar, al lector castellá ó francés, acostumat á donar un só plé á la vocal *a* com en lo llatí, una pronunciació del tot defectuosa en catalá hont se distingeix la *A* llarga de la *A* breva.

«La *A* final, diu M. Justin Pepratz, (1) es poch sensible y se pronuncia com la *e* muda francesa. — Exemple: *ala, aile; arpa, harpe; terra, terre; refila, gazouille; encara, encore; se tenen de pronunciar ale, arpe, terre, refile, encare.*»

«La *A* breva, diu P. Puiggari, (2) no es pas més sonora que nostra *e* muda de las silabas *me te se que ne*; y lo sonido de eixa *a* 's diferencia tan poch de la *e* breva del catalá que en molts mots s' emplea indiferentment una per altre.»

La *a* breva y la *e* muda 's diferencian tan poch en llur sonido que 's fan rimar ensemps:

(1) Regles de la prononciation catalane, á la fin de la traduction française du *Songe de St. Jean*. — 1888.

(2) *Grammaire catalane-française* — 1882.

...al cap de un poch
sentí avalot
per las cadiras
y no t' admires
del que vull dir...

(Lo Carnestoltes á Barcelona en lo sigle xvii—publicat per Andreu Balaguer y Merino.—1878. p. 13.)

...Quan portan la cassola de les pastes
s' hi rebat al mitx enfurismat
y fa la lley á tots; tú avuy no tastas.
Arrera tú! ja has prou picat...

(Lo Gall.—Faulas y simils, de Mossen Jaume Collell.—Vich, 1881, p. 20.)

«La *a* tónica, v. g. la de *cáll*i menos decidida y pura que la castellana recibe un ligero tinte de *e* y de nasalidad; pero, por la fuerza que le comunica el acento, es mas decidida y pura que la atona, segun se vé en las dos *a a* de *caxa*.»

Ans de posar eixa regla, lo sabi Milá y Fontanals (Estudios de la llengua catalana, 1875.) té 'l cuydado d' advertir-se que 's refereix á la llengua que 's parla á Barcelona: es clar ¿á quina pronunciació 'ns tindriam de conformar si no fos á la de la bona societat de la capital de la provincia? L' autor parla sinó per memoria y ab' rabó «de ciertas tendencias mas castellanizadoras y de algun resabio de cultura literaria que el mayor estudio de la literatura catalana ha introducido ultimamente...»

* * *

L' ilustrat escriptor Francesch Pelay Bris ha fet precedir sa traducció de *Mireyo* (1864) de las reglas generals de la pronunciació catalana; hi llegim: «la *a*, la *i*, la *u* com en espanyol, se pronuncian, tal com se marcan y no tenen escepció alguna.»

—No serém pas nosaltres que voldrém preferir eixa regla absoluta á la de Milá y Fontanals.

¿Podria trobar-se al món una llengua en quina la mateixa vocal s' hagi de pronunciar absolutament de igual manera? Si fos aixís, ¿quina complicació caldria introduhir en l' alfabet, sia pel medi de

nous caracters, sia per notacions afectant diversament los caracters primitius, si 's volgués probar de fixar la pronunciació en lo escrit! ¿Quin resultat donaria aytal proba? molt senzill: donaria als estrangers un accent mes ó menos aproximat al accent nacional, pero que la orella reconeixeria tot seguit. No hi ha més que un medi pera adquirir bona pronunciació, es d' escoltar parlar 'ls que parlan bé, y si 's pot, imítalse. Feu llegir á un francès que no te cap noció de la nostra pronunciació eixa estrofa, com exemple, del *Somni de St. Joan*:

...y veu una terra nova
sota un nou cel d' hont baixa hermosa y bella
la que l' amor li roba
Jerusalem novella
de claretat vestida... etc.

quin xoch produhiria per nostras orellas catalanas los mots terminats en *a*; *Risum teneatis*...? Pero si los mots: *una terra nova*... etc. han d' esser correctament llegits; es á dir: *une terre nove*, ¿quina necessitat hi ha d' escriurer al plural: *unes terres noves*? ¿Perqué no escriurer «unas tals marcas no son ricas y bonicas?» Perqué donchs volguer emplear eixa anomalia en la formació dels plurals femenins?

Apoyanise en llur sistema, los reformadors se complaohen en citar los escriptors de la Edat-mitjana, com si todas las llenguas no 's transformessen en graus successius de cultura fins arribar á llur hermosa florida. Tot cambi es pas un progrés; tota renaixensa es pas sempre felis. Ah! ¡cuantas mudansas veyém renaixer en est sigle actual de las quals un no 's pot gayre alegrar!

* *

Quan en 1586, la Diputació ó General de Catalunya feu juntar en un tomo las Constitucions, Lleys y Usatges del Principat y comtats de Rosselló y Cerdanya, lo treball de compilació, revisió y correcció fou confiat á una comissió de sis membres, dels quals tres nombrats pe 'l Rey y tres per la Diputació. La tria d' eixa comissió degué sens dubte de recaure en homes distingits pe 'l llur saber y patriotisme; la llengua en que dita compilació fou redactada, ¿podia deixar d' esser la catalana en tota sa puresa? Eixa llengua havia de portar certament en sí rejovenesa y progrés, cuydant d'apartar expressions caygudas en desús y observant perfecta uniformitat en las formas gramaticals. Los

compiladors trobaren en antics documents, estampats ó manuscrits, mots llatins dels quals la ortografia havia sigut alterada pera que s'avingués ab la pronunciació: ells feren desaparèixer eixa incorrecció que se havia generalisat en la Edat mitjana. Aixís es que, per citar sols un exemple, escribiren en lo *Recognoverunt proceres* de Jaume I (plana 33 cap. XXXXIII) «De reptatione bataylle in Curia Barchinone», en lloch de Reptatione batalle in Curia Barchinone, etc, etc. La influència de la pronunciació, en quant al llatí, trobantse aixís apartada, hem de creure que fou també apartada en quant al català, y, de consegüent, la final *a*, distintiva dels femenins, havia de rependre ó pendrer si 's vol, al plural, son degut lloch que cap bona rahó podia exclourerla, donantli sols lo sonido breu que li pertany. Donchs aixís ho feren los doctes compiladors de las Constitucions esmentadas, y ho feren de la manera mes radical.

Mes no es cosa facil lo poguer determinar cambi de costúms arre-ladas desde molts sigles; y no obstant no fou llur intent lo volguer modificar la pronunciació, lo que no hauria deixat d'esser gens racional, puig que, en aixó, es l'us que mana... «*usus quem penes arbitrium est jus et norma loquendi*,» en hora bona! mes *scribendi, exarandi*, es molt distint. ¿Qui voldria abuy escriurer *ayn*, *quasa*, *veguada*, en lloch de *any*, *casa*, *vegada*, ja que abans s'eschribia aixís...?

Vuit anys havian transcorregut desde que foren impresas las Constitucions de Catalunya, y per l'extret següent del famós sermó del Dr. Manescal, pronunciat lo 4 Novembre 1597, veurém quanta inde-cisió regnava en la ortografia dels femenins plurals.

«De les coses que ha fet aquest serenissim Rey, victorias que ha alcansat, obras que ha fet, de son zel en les coses de la santa fe, Christiandat y virtut que professa y cosas altres grandiosas que ha fet y esperám farà, passaré en silenci, seguint lo consell del Esperit Sanct que diu *ne laudaveris hominem in vita sua*, confiant que estas y semblant cosas eixirán á llum quan nostre senyor será servit que estiga en la gloria y benaventuransa.» (1)

Se dirá potser que la edició de 1602 que tinch á la vista pot esser un text alterat; ignoro si ho es; mes, admetent que lo text original hagi

(1) Barcelona, en casa de Sebastiá Comellas, al Call.

hagut d'esser mal reproduït, això provaria sino que, en 1602, la ortografia dels plurals femenins era del tot arbitraria.

Lo Dr. Pujades qui, en 1609, publicà, lo primer tomo de sa Crònica en català, se demostrà resolt partidari de la forma arcaica *es*, encara que á voltas li solia esser també infidel. En una resposta que feu á una pregunta de son oncle Vilar, estampada al comens de sa obra nòto la frase següent: «En estas se poden repartir moltes coses que guardan al home de casas de vici y aplechs de murmuracions, y si en ellas me he volgut privar, ó per mellor dir á aquest he procurat proposar tot recreo, de que me han de mordicar llenguas caninas.» Eixa carta porta la firma del Dr. Hieronym Pujadas, en lloch que eix mateix nom 's llegeix casi sempre baix la forma de Pujades; la rahó d'aixó consistex, com ja ho tenim dit, en la diferencia poch sensible de la pronunciació entre la *a* breve y la *a* atona. Aixís es que 's troban encara en los sonets endressats al autor, pel Doctor Gaspar de Prat, de la vila de Vich, á la vegada: gracias, desgracias, apetitudas, cosas, llenguas, maliciosas, cosas gloriosas, sepultades, descolgadas, grandesas; proesas, acabadas, brasas encesas, compres, compras, apagadas...

*
* *

Molts noms patronímichs catalans son terminats en *as*; mes en eixos noms, com 'l de Pujadas, la *a* final 's pronuncia com una *e* muda. En lo Rosselló, las personas que portan aytals noms no han volgut desfigurarlos firmant diferentment com los firmavan llurs antepassats; han conservat llur ortografia á pesar de llur pronunciació francesa, V. G. Mr. Llanas (Llanes,) Mr. Notas (Motes,) Mr. Garcias, (Garcies.)

A demés, per important que sia la ortografia de la Cronica universal de Catalunya, no ha de ser lley pera nosaltres; puig que ja del temps de son autor, baix la influencia predominant de la llengua oficial, lo català que fins allavors havia tingut tant brillo, sia per causa d'olvit ó per indiferencia, 's trobava amenassat de decadencia mortal. Es per xó que Pujades degué renunciar á escriurer en català la continuació de sa Crònica, desde 'ls primers anys del sigle *viii* molts anys transcorregueren fins que la llengua de nostres passats tornés adquirir nou llustre.

Compulsém encara alguns escriptors més. En 1628, lo Doctor Andreu Bosch publicà son tractat de *Titols y Honors*. Feya allavors 14 anys qu' era jutge de *primeras appellacions del Comtat de Rosselló, y de segonas del Comtat de Cerdanya*; signént aixís, lo Códich general de las Constitucions de Catalunya li havia d' esser ben conegut. Perqué donchs Bosch ha, com qui diria, protestat contra la regla seguida en eix códich nacional en lo que toca als plurals femenins? Es que en aixó s' havia fet un sistema per ell sol y lo seguia resoltament. La rahó que 'ns dona de la seva preferencia es prou singular: Lo catalá, diu ell, ve del llatí; ja que 'l plural del llatí, *nostra scientia es nostræ scientiæ* hont lo sonido de la *e* 's fa sentir, cal que eixa vocal 's fassa també sentir en lo plural catalá.—Moltíssim bé! rahó tindria si eixa *e* en *nostres sciencies* se pronunciés com la *e* primera de *febre* y no com la segona. En italiá 's pot admetre la derivació dels plurals llatins en *Anime, Camere, Aquile* etc. *Animæ, Cameraæ, Aquilæ*, perquè la vocal *e* que termina eixos mots te un so agut; mes no es pas lo mateix en catalá,

L' exemple donat en mala hora per Bosch fou prompte imitat com succeheix casi sempre. En eixas formas oposadas cadascú triá segons son gust; las duas foren capritxosament admesas y aquella confusió havia de tenir tan llarga durada que abuy dia está durant encara.

Lo Catedratic Torra, en son diccionari, qual edició primera es anterior á 1650, dedica á la ortografia catalana (en romans) algunas ratllas que s'acaban aixís: «...Lo demés, tocant á la ortografia catalana, te ensenyará lo us dels bons catalans.» Naturalment 's veu que Torra 's considera com un bon catalá; donchs, signént aixís, caldria guiar-se ab lo text de las reglas que adopta en son *Thesaurus* y persistir en la antiga forma dels plurals en *es*, encara que hage escrit en la mateixa plana y á pocas ratllas d' interval *poetas y poetes*; mes ¿seria pelcás sols una inadvertencia? Es poch probable. Torra seguia lo us dels bons catalans quins 's acontentavan de la doble forma pera los plurals femenins. En efecte, obro lo Códich del Consulat de mar, es-

tampat á Perpinyá en 1631. No hi se veurer cap dels plurals en *as*; mes, á la fi del vólum, trobo una ordenació del bisbe de Solsona, Capità general del principat de Catalunya y dels comtats de Rosselló y Cerdanya; á la octava ratlla, llegeixo: «*Las cridas manades publicar*»... y algunas ratllas després: «*Los plazos de la cloenda y ubertura de ditas firas...*» Enfi, al final de la ordenació: «*Fou feta y publicada la present pública crida per los llochs acostumats de la present ciutat de Barcelona ab tenor y veu de quatre trompetas.*»

Podriam donar molts més exemples d'eixa divergencia; pero crech haverne dit prou pera ferne ressortir la persistencia y lo defecte.

Eixos defectes havian no obstant cridat la atenció de Lacavalleria qui, per acabar d'una vegada, volgué adoptar exclusivament en son diccionari, estampat en 1696, la forma *es*, seguint en aixó l'exemple de Torra, qual erudició alaba: «*Lo Fons verborum y lo Vocabulari de Torra, diu ell, son llibres molt erudits.*»

Ab Lacavalleria comensém á entrar en lo sigle XVIII en lo qual continua la discordancia ó mellor la completa indiferencia manifestada per l'igual empleo de una y altra forma pel mateix autor y en son mateix llibre. Per no ser pesat en mas citacions, me concretaré á recomenar un petit llibre de devoció: la novena de la Mare de Deu de la Esperansa, composta pel pare Meliton, caputxi rossellonés, soci corresponent de la Academia de Ciencias de Paris. Eix opúscul, avuy molt escàs, fou estampat á Perpinyá, l'any 1713. Al llegirlo's veu que la decadencia del catalá en lo Rosselló no data pas d'avuy. Citaré sols una frase de eixa novena que, en quant al fons no deixa de tenir mérit. «*Sabieu, diu l'autor, dirigintse á la Mare de Deu, que devia ser lo Divi Pastor que devia congregar les ovellas dispersidas y perdudes en un sol rebaño (sic.)*»

Tota vegada sembla que eixa ortografia bigarrada toca á sa fi; prompte's veurá que los plurals feminins en *as* son sols usats, po-guent citar los Actes de Cort de 1701 á 1702 estampats en Barcelona per orde dela Diputació.

Los nombrosos lectors de la Imitació de J. C. no trobarán cap plural femini en *es*, en la traducció de Bonaura, estampada en 1740.

Tinch pressa de arribar al segle XIX que, ab just títol, será anomenat per la posteritat lo sigle del renaixement de las lletres catalanas.

Desde 'ls primers anys; 1803-1805, lo diccionari catalá-castellà-llatí, compost per tres erudits: Esteva, Belvitges, y Juglá y Font, obría un nou camp d'estudis y preparava la via que 'ns havia de portar á la perfecció. «Con el se ha allanado el camino para que, con el tiempo, se tenga un diccionario perfecto.» Renunciant al sistema de Lacavallería volgueren apartar los plurals en *es*, y escrigueren; *canas*, *balansas*, *plantas* etc. etc. En aixó podria objectarse que si ho feren fou per analogia del castellà. Encara que aixís fos, ¿que tindria de xocant eix tirat de semblansa entre dos llenguas neo-llatinas?

Mes no tardarém en veure apareixer un ver legislador del bon llenguatge. ¿Cal pel cas anomenar lo Doctor Ballot? ¿En's es permès de sospitarlo de tendencias castellanas, quan en sa gramática, estampada en 1813, hi fa la següent declaració?

«Criat en la patria que 's diu Cathalunya,
no vol aquest llibre mudar son llenguatge...

Ballot distingeix molt bé (plana 206) la *a* llarga de la *a* breva, y de eixa distinció fa resultar en la pronunciació la forma natural dels plurals femenins. Si la *a* final es breva, com v. g. *casa*; si se li dona 'l sonido de una *e* muda ¿perqué ferla llarga en lo plural *casas*? y en lo dubte, ¿perqué creurers un obligat d' escriurer *cases*?

Res donchs més senzill y més lògich que la regla que dona Ballot, á la plana 11, pera la formació dels plurals.

D. Antoni de Bofarull, qual competencia es ben reconeguda, en sos *Estudis de la llengua catalana* (1864,) adopta resoltament la regla de Ballot. Eus aquí lo que diu (p. 80-81).—«Adviértase que aun cuando en escritos antiguos se encuentra á menudo el artículo femenino plural *les*, no debe emplearse por antigramatical, pues irre-

gular parece que siendo el singular *la*, siendo generalmente el femenino de todos los nombres la terminacion *a*, y, siendo la *s* la que forma el plural, para hacer el del artículo femenino, se haya de mudar la vocal que lo caracteriza en la misma lengua madre. (Dominus, domina, bonus, bona), de manera que será lo mas propio prescindir de esa tendencia antigua de la lengua en los artículos y los nombres, y se usará solo el femenino *las*, como tambien la terminacion *a* en todos los plurales femeninos de los nombres.»

...«En el uso de los nombres, se tendrá presente la regla que se acaba de dar hablando del plural del artículo femenino, y por las mismas consideraciones que allí se alegan, se escribirá siempre *casas, voltas, montanyas, vilas*, y no *cases, voltes, montanyes, viles*...»

D. Ignasi Farré y Carrió, en su gramática catalana (1874) formula la mateixa regla. «Las paraulas senzillas y las acabadas ab consonant forman lo plural afegintli una *s* (plana, plana *s*; dolsa, dolsa-*s*; rampell, rampell-*s*; cunill, cunill-*s*; llum, llum *s*; etc.»

L' ilustre Mila y Fontanals (Estudis de la llengua catalana) (1875) pera la formació del plural dona la mateixa regla, y encara que paga tenir algunas excepcions, deu ésser considerada com á regla general. «El plural se forma añadiendo *s*: *casas, bonas, fetges, sitis*... etc.»

Los gramátichs moderns son donchs perfectament d' acort; cap d' ells ha volgut probar de fer reviurer una forma repudiada pel progrés; y per tant qu' hagi dit lo sabi Alart, citat en lo primer número de la *Revista Catalana*, eixa forma dels plurals feminins en *es*, es contrari al geni de la llengua com á neo-llatina qu' es.

Seria apartarme de la cuestió si probés de pintar lo trist cuadro de la decadencia de la llengua catalana durant més de 200 anys. Si ho fes no faria sino repetir planys y clams per cert ben inútils, ja que avuy dia, lo sot, hont la escola del segle XVIII. mitj trivial, mitj pretenciosa, s' anava enfonsant, se troba arrassat. (1)

Quan en negra nit las bromas que enfosqueixen la terra, impel·lidas

(1) ...Lo carril en que la tenia enclotada la mitj trivial y mitj conceptuosa escola del segle XVIII. (Mila y Fontanals —Jochs florals de Barcelona 1883.)

per l' oreig de l' alba, comensan à fugir una tras altra, 's veu en claps de cel à brillar duas y tres estrellas, y seguidament, van sortint las demés, formant espléndida celistia de brillants y rubis que 's veuen espurnejar en tota la immensitat del cel; aixis veyém renaixer y espargir-se l' esclat de las lletras catalanas.

Tenim primer, en 1833, lo simpátich autor de la *Oda à la Pàtria*, lo célebre Aribau, en mitj d' una espléndida pleyada que sembla volguer evocar las ombras de tan llarga nit. Joan Cortada ve després d' ell (1834) ab sa traducció d' un poema milanés de Grossi: *La Noya fugitiva*. Arriva després, y per cert fou ún aconteixement, l' ilustre president de l' Academia de Bonas Lletres, En Rubió y Ors, lo simpátich *Gayter del Llobregat*, quals cants, ara plens de tendresa, ara heróichs, mes sempre nobles y purs, fan desde mitj sigle bategar los cors y vessar dolsas llàgrimas (1).

Eixos tres primpceps de la poesia catalana zeran partidaris dels plurals femenins en *es*? Nò; se conformaren al ús de llur temps, seguint en aixó lo consell del doctor Pujades ans que seguir sos exemples.—«Les regles dels gramátichs en la orthographia no son sempre certas. No 's pot donar altra rahó bona que 's dega escriurer mes de aquesta que de aquella manera; sino que així escrigueren ó escriuhen los de aquell ó de aquest temps, y en assó *es lo millor seguir lo ús.*» (Pròlech de la Crònica.)

L' orgull ab lo qual nosaltres catalans, vegerem nostra llengua endolsida y ennoblida per la ploma de Rubió, sense res perdre de sa originalitat, 'ns feu naixer una emulació que havia de produhir fruyts tan abundants que difícil seria poguerlos contar. Mes calia encara que passessim alguns anys pera que eixos fruyts poguessin adquirir los richs colors de la maduresa. Comensaren à veurers espallir en lo recull titolat: *Los Trobadors nous*, oferts als catalanistas, en 1858, per D. Antoni de Bofarull, y en 1859, en los *Trobadors moderns*. Pero lo que senyalá més aquell any de 1859, fou la reconstitució dels Jochs Florals. Fullegém los actes de la primera sessió, veyám si trobarém plurals en *es*, en los discursos del president don Manel Milá, y del secretari don Antoni de Bofarull. No se 'n veu ni un; y n' es lo ma-

(1) Lo Gayter, 1839-1841.—Los Catalans en Grecia, 1842

teix en las poesias precitadas. Però, ja en la sessió de 1863, veyém un dels mantenedors, don Terenci Thos y Codina, fent oposició á lo que semblava volguerse generalisar, tornar als plurals en *es*; y cuydado que no fou pas ell sol: l' any següent, En Joan Cortada, president y Damas Calvet, secretari, seguiren las petjadas de llur predecessor; dos premis y dos accéssits obtingueren varias composicions, quals terminacions dels plurals femenins eran en *es*.

En 1865, don A. de Bofarull presideix la festa; lo secretari es don Víctor Gebhart; los dos se conforman á la ortografia de Ballot; don Tomás Aguiló, de Mallorca, (primer accéssit de la Englantina d' or) y don Jascinto Verdaguer, fan lo mateix; pero don Miquel Victoriá Amer, que obté 'l premi de la viola d' or, se 'n separa escriguent los plurals femenins en *es*.

En 1866, una imitació de la poesia popular de mitjans lo sigle XVII, fa guanyar á don Marian Aguiló y Fuster, lo premi de la flor natural.

La festa de 1867 es presidida pe 'l mateix Aguiló. No esperém pas del sabi y enérgich poeta de Mallorca, del infatigable erudit que coneix tan be 'ls orígens de nostra llengua, que vulga dissimular son gust decidit per las desinencias arcahicas. Es en vá que 'l secretari del Consistori, Maspons y Labrós, voldrá persistir en l' altra forma; don Marian renuncia ab esclat á la ortografia de sas primeras composicions publicadas en los *Trobadors nous*; enlayra la bandera al entorn de la qual vindrán aplegarse nombrosos partidaris. Desde allavors desapareix l' acort entre 'ls catalanistas; y es tanta llur anarquia que ja no 's troba fixesa aduch en lo mateix autor. «Gran treball tinguerem á triar *les* millors entre *las* trescentas dues obras presentades.» Aixó ho escribia En Joseph Coroleu, secretari dels Jochs Florals de 1872.

Es d' eixa manera que la antiga forma dels plurals femenins en *es* s' anava interposant insensiblement baix la ploma dels millors escriptors. Esperém alguns anys mes y la veurém triomfar ajudanthi la influencia de las obras inmortals de Mossen Verdaguer.

Los obrers de la primera hora, 'ls qui en todas las branques de la literatura han fet brotar los fruyts de las mes hermosas cullitas: Víctor

Balaguer (1), Pelay Briz (2), Gayetà Vidal y Valenciano (3), Lluís Cutchet (4), Quintana (5), Joseph d' Argullol (6), Maspons y Labrós (7), Joseph Feliu y Codina (8), F. Ubach y Vinyeta (9), Sampere y Miquel (10), Angel Guimerà (11), Joseph Puiggari (12), Joaquim Salarich (13), Bofarull (14), Joseph Coroleu (15), Narcís Oller (16)..., etc., etc.; ¿han donchs de perdre llur autoritat (en lo referent á una regla de gramática) y esser considerats com escriptors *atrassats* per una escola que s' inspira de la Edat-mitjana...?

La llista dels valents catalanistas fidels á la ortografia de Ballot seria massa llarga si la volguéssim completar. Pero no debém oblidar á Frederich Soler, 'l més fecundo y popular dels autors dramátichs moderns. Donchs aquestos y molts altres podrán encara afermar-se á llurs principis y obtenir l' homenatge degut á llur talent; més no deixarém de veurer multiplicarse los imitadors de Marian Aguiló y de l' ilustre autor de l' *Atlantida*, dels suaus y místichs *Idilis*, de *Canigó*, de *Somni de Sant Joan*, de *Pàtria*... etc.

¿Qui hauria pogut preveurer en 1865, quan Mossen Jacinto Verdager obtenia del jurat dels Jochs Florals dos premis:

(1) Lo Trovador de Montserrat (1861).—Esperansas y Recorts (1866).—Novas tragedias (1879)), etc.

(2) Lo brot d' Achs (1866).—Lo Coronel d' Anjou (1872).—Cansons de la terra (1866-74).

(3) La Vida en lo Camp (1867).

(4) Historia del Siti de Girona, 1809 (1868).

(5) La Cansó del Comte d' Urgell (1870).

(6) Las Orfanes de Mare (1872).

(7) Lo Rondallayre catalá (1875).

(8) Lo Rector de Vallfogona (1875).

(9) Lo Romancer catalá (1875).

(10) Las Damas d' Aragó (1879).

(11) Gala Placidia (1879). Judith de Welp, lo fill del Rey, Mar y cel, etc.

(12) Garlanda de Joyells (1879).

(13) Lo Castell de Sabassona (1879).

(14) Costums que 's perden y recorts qué fugen.—Lo darrer Catalá (1880).

(15) Claris y son temps.

(16) Notas de color.—Vilaniu.—La Papallona.

1.^r Un segon accéssit per sa poesia titulada: *Los minyons de 'n Veciana* «romans que encara que del género popular y algunas veces fins vulgar; observantse també cert descuyt en la forma, té en cambi gran valentia en los conceptes y la expressió...»

2.^t Un premi per un'altra poesia sobre la mort de 'n Rafel de Casanova, qual hermosura «resulta de la valenta expressió encara que al mitj d' alguns conceptes vulgars y foscos ..» (1) ¿Qui hauria pogut preveure repeteixo la immensa fama del futur president dels mateixos Jochs Florals en 1881, de l' immortal poeta admirat per tota Europa, quals obras magistrals han fet esclatar, en la república de las lletres catalanas, calorosos y unánims aplaudiments? No 'ns estranya gens que 'n Verdager, poeta y escriptor, hage atret los poetas per la seva ortografia més fácil d' imitar que son estil. ¿Durará aqueixa atracció tant com las obras del poeta?... Ens es permés de dubtarne y fins de no desitjarho; puig que si així fos sembla que perderian quelcóm de llur originalitat.

¿L' Academia de Bonas Lletres voldrá pel cas sancionar eix retorn á lo passat quan, mestres del valor de Rubió y Ors, de Bofarull, y demés escriptors citats, resisteixen fins ara á la corrent destructora de la etimologia?...

* *

Segons ma humil opinió la forma gramatical de desinencias en *as*, si no es avuy será demá que tornarà á rependre sos drets. La forma antiga que ara ha reviscolat, s' adoptarà solsament en las poesias de género particular y cançons de gesta, per exemple, com la *Cansó del Pros Barnat* de Milá y Fontanals (1867), ó bé en imitacions francament declaradas y savorejadas pels literats lleminers. En proba d' aixó un escriptor de molt talent, lo Canonge Collell, al publicar sa *Altra peregrinació del venturós peregri*, ha volgut sols fer una imitació de lo antich. Donchs, voldria encara poguer afegir que Milá y Fontanals, en lo Prólech del *Idilis* de Mossen Verdager (primera edició 1879. —2.ª 1882) s' ha volgut conformar per atenta cortesia á la ortografia del autor; pero, eix mateix Milá (¡quí ho hauria cregut!...) en son discurs d' inauguració dels Jochs Florals de 1883, també 's troba baix la

(1) Debém observar, tot prosseguint, que los plurals feminins en *es* no 's troban en cap de eixas duas composicions.

influencia de la moda sense que li dolgan las novas formas y 'ls nous gèneros, si enteném bé lo sentit de aquella frase seva «*que s' assatgen si tant se desitja.*»

* *

Hem de creurer donchs qu' es un ensaig que 's continúa encara; y lo que ho prova es la persistencia de Mossen Verdaguer á la forma etimológica en sas obras populars. Quan no escriu per un públich ilustrat, y si, per lo gran públich, fá com tothom; bé prou se pot veurer en las estrofas infantils del seu Càntich 24.—A Bethlem.

Sas blancas manetas
petitas com son
sent tant petitetas
formaren lo món.

Sas galdas hermosas
son blanchs gessamins
plantats entre rosas
per angels divins... etc.

Lo canonge Collell en son discurs d' inauguració dels Jochs Florals de 1887, y dos anys després en la *Revista catalana*, prescindint de sas poesias premiadas en 1888 (1), adopta la ortografia renovada de la Edat-mitjana, en lloch que en lo setmanari del qual n' es també director: *La Veu de Monserrat*, setmanari popular, escriu de la mateixa manera que 'ls verdaders restauradors de la llengua catalana del sigle XIX.

¡Entenémse d' una vegada! ¿hi ha sí ó nó duas gramáticas, una per l' estil noble, académich, poétich; l' altre per la llengua ordinaria, correcta sens dubte, pero familiar, bona solsament per lo *sermó pedestris*, com l' anomena Horaci? (2) ¿Es pel cas necessari. quan s' escrihuen discursos académichs d' emplear una ortografia distinta de la de un article de diari? ¿Qué 'n seria del catalá (dispénsim eixa vulgaritat que diu bé mon pensament) com d' eixas tabaqueras que tenen dos compartiments, dels quals un es ofert á la gent de alt tó y l' altre a la gent vulgar?... Eixa doble manera d' escriurer los mots d' una mateixa llengua es sols bona per imposar esforços contrets y confusions que 's fan coneixer per los inevitables lapsus dels escrits. Aixís es que, en l' elegant discurs precitat, del canonge Collell, observém los mots «generacions futuras, las potencias, las causas que defen-

(1) L' absoluta.—Flor natural.—Sagramental premi extraordinari.

(2) Epistola als Pisons, 95.

sam.» Hem de creurer que eixas terminacions dels plurals femenins en *as*, haurán sigut potser un olvit del autor ó falta del caixista.

Nó, de cap manera hi pot haver eclectisme en unas reglas gramaticals. Un dia vindrà certament en que la uniformitat farà desapareixer en la gramàtica catalana aquest desacort entre dos sistemas, seguits abuy dia ab obstinació per escriptors eminents y d' igual talent.

Que s' assalgen si tant se desitja, diré com lo malagunyat Milá; més un assaig no 's pot eternisar. En totas las llenguas que 's vulgan las formas arcabicas han de ser la excepció, y no la regla: *Multa re-nascentur*; y es ben veritat; se veu sovint á reproduhirse ab satisfacció; més, pera tornar endarrera, cal que sia per gran necessitat.

L' Academia de Bonas-lletres qui finalment deurá pronunciarse en eixa cuestió dels plurals femenins ¿será del nostre parer?... Ho ignoro... Esperém.

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

5 Abril 1889.

LA TRAVESSIA DE LA GROENLANDIA

PER

NANSEN

PERQUE la creyem de molt interés donem avuy á nos-
tres lectors la traducció del viatge detallat fet per
Mr. F. Nansen, l' atrevit explorador de las mars de
Groenlandia. Mr. Nansen comensá 'l viatge l' estiu
passat, essent lo primer que ha atravessat la Groen-
landia del Est al Oest, no havent tornat á Copenhague fins are fa
poch. Vèjis la seva relació:

«Lo 17 de Juliol al vespre deixárem la embarcació Jason, equi-
pada pera la pesca de focas, ab la esperansa de desembarcar en con-
dicions felissas y rápidas. Nos trovavam devant per devant de la boca
de Sermilikfjord (Oest del cap Dan, á la costa Est de la Groenlandia).
Nos rodejava un círcol de glas d' una extensió d' unas duas lleguas y
mitja, que deviam travessar pera desembarcar. Lo glas era, sobretot
al comensament, sovint trencat per esquerdas, y relativament fácil de
passar. Més lluny aparegué més compacte, pero no per aixó era im-
practicable. Havent vist desde la cofa del barco la mar oberta del
altre costat del glas, lo que 'ns probava que aquest deixava entre ell
y la costa un espay lliure bastant ample, vaig pensar que podiam te-
nir bon éxit en lo comens de nostra expedició.

Hauria sigut sens dubte fácil, pera una embarcació com lo Jason,
l' obrirse camí á través d' aquell pa de gel, mes també vaig creure
que podriam fàcilment arribarhi sens altra ajuda que las nostras pro-

pías forsas, per més que las corrents y profunditats d' aquells indrets fossen encare desconegudas. Per aixó no vaig volguer exposar lo barco á perills inútils. Donant, donchs, las gracias al capitá per havernos conduhit tant lluny, me 'n vaig despedir y baixárem nostras llanxas. Una d' aquestas havia sigut construhida á Cristiania expressament per aquest viatge, pero, no cabenthi homes y queviures, acceptarem la llanxa del barco que 'l capitá nos cedí ab gran generositat.

Tripulació, utensilis y queviures fou repartit entre 'ls dos bots (tres homes en cada un). Jo mateix vaig pendre lo timó de la llanxa del Jason que era dirigida per lo capitá Sverdrup. La llanxa de la expedició nos seguia derrera.

Las banderas danesa y noruega que voleyavan, foren saludadas per los canons del Jason y per los hurras retronadors dels seus 60 mariners. D' aquesta manera abandonavam l' únich llas que 'nsunia al mon civilisat, llensant nostras embarcacions entre mitj de las pencas de glas que 'ns oferíren grans é imprevistas dificultats pera poderlas franquejar.

Lo capitá del Jason nos enviá un' altra llanxa ab 12 homes pera que 'ns ajudessin á passar lo primer obstacle, mes, veyent que la seva ajuda no 'ns servia casi de res, (puig nosaltres avansavam tant depressa com ells), los hi vaig dir que se 'n tornessen, ágrahintlos hi la bona voluntat.

Al principi avansárem bastant, perque poguérem casi remar sempre entre mitj de trossos de gel. De tant en tant deguérem servirnos de las destrals y dels alsaprems de ferro pera obrirnos pas, pero pocas vegadas tinguérem de sirgar la llanxa per sobre del glas. A voltas trobavam corrents que 'ns arrastravan. Llavors deviam tenir molta prudencia perque no se 'ns estellessen nostras petitas embarcacions. Sirgantlas per sobre las pencas de glas podíam escapar del perill. Aixís, poch á poch, nos anavam atansant á la costa, seguint en la confiança de que l' endemá á la matinada desembarcariam. Creyam llavors haver travessat la meytat de la cintura de gel y fins jo creya descobrir mar oberta prop la costa. Lo gel, no obstant, se 'ns aná presentant cada vegada més compacte, y á cada moment debíam acudir á la sirga, maniobra molt penada ab llanxas més que plenas. Una vegada, al llensar lo bot, una penca de glas l' esquerdá pel costat. Tanta aygua feya, que per poch se 'ns ne va á fons. Tinguérem de pujar altra vegada lo barquet sobre del glas y allí, després de descarregat, ferli las reparacions necessarias. Per ser molt hábil Mr. Sverdrup aviat estiguérem llestos de la sólida reparació que férem, pero

al accident retrassá algunas horas la nostra empresa, y aquest retràs per poch nos ocasiona un gran trastorn, com anem á veure seguidament.

Una corrent nos portá ab una rapidés increible cap á Ponent, voltats per un círcol de glas molt extens; després, canviant de direcció, nos separá de la costa ab una velocitat tan gran, que 'ls nostros esforços pera resistirhi no pogueren res lograr. Sens lo retràs ocasionat per l' accident suferit per la nostra llanxa, es probable que hauriam pogut guanyar la zona en la que la corrent no era tant rápida; però la pèrdua de temps la experimentàrem en lo moment crítich; y quan poguérem seguir altra volta navegant, era massa tart. Lo gel se presentá tant compacte que no podiam passar entre las pencas que feya, y no poguérem travessarlas sirgant las nostras llanxas per esser aquellas massa petites.

No poguérem fer res mes que abandonarnos á las corrents y cubrirnos ab nostras mantas mentres nos entregàrem á una son reparadora. Cem feya quinze horas que trevallavam, aviat quedàrem adormits. Aixó passava lo dia 18 de Juliol á las 10 del matí. Mentres los demés dormiam, un quedá despert, vigilant, per si lo gel se trencava y podiam navegant seguir nostre viatge. Pero com no s' obrí, poguérem dormir més temps de lo que hauriam desitjat.

Las corrents contrarias continuaren arrastrantnos y per cert ab una velocitat de que no 'ns haviam encare donat compte. Prou sabiam que hi havia corrent (en la que jo prou havia comptat), pero á haver jo tant sols suposat la forsa que tenia, d' altra manera hauria disposat la expedició.

Varem tenir, donchs, d' embestir los gels molt més cap al Est, devant del cap Dan. Tallant la direcció de la corrent, hauriam pogut, sens cap dupte, atravessar lo círcol sólit avans que la corrent nos hagués portat fins devant de la boca de Sermilikfjord y esperar aixís lo círcol més ample situat á la esquerra de Sermilikfjord y que 's dirigeix al Sud.

En tals condicions hauriam pogut tocar terra lo 19 de Juliol, elegint, á voluntat, lo punt de desembarch. De moment no poguérem fer més que pensar en las facilitats que hauriam pogut tenir, mirar la mar oberta á l' altra part del glas y contemplar las rocas de la costa. Una hora ó duas de navegació felis y arribavam á terra!... Pero la sort decidí que haviam d' anar á desembarcar cap al Sud. Després de 24 horas, durant las que tinguérem de lluytar contra del aygua, posantnos fets unas sopas, lo gel s' obrí suficientment pera per-

metrens comensar de nou nostre treball, esforçantnos en arribar a terra. Com lo somni reparador nos havia donat forsas, bogant de ferm, lograrem nostre propòsit.

Quan la boira se fongué una mica, poguérem ovirar la costa de Sermilikfjord a unas quatre lliguas lluny.

Cops y avant! Encare que no poguessem desembarcar en Inigsalik (oest de Sermilikfjord), de tots modos podriam arribar a Pikindlek, una mica més al Sud. Bogar, donchs, ab coratje contra corrent; tart, ó d' hora, y avansant sempre, arribarem a lloch!

Quan no podiam remar, nos serviam de las destrals y dels alsapremes de ferro. Si aixó no hi bastava, vinga sirgar, pero, avant sempre! Ay, quantas vegadas nos abatian las decepcions!

Cada vegada que arribavam prop de la costa y s' avivavan nostras esperansas, una corrent nos arreballava de nou y ab tanta velocitat que contra d' ella res podiam. Mentres permanesquem entre pencaes de glas, poch moments de tranquil·litat tinguérem; las corrents ab més ó menys intensitat sempre se 'ns enduyan.

Durant lo vespre y la nit del 19 de Juliol lo triángul comensá ab notable intensitat y la situació empitjorá. Las pencaes topavan unas contra otras ab gran violencia, y quan l' endemá matí sortírem de nostra tenda, repararem que 'l gel s' havia obert molt prop de nosaltres.

Vejérem aixis lliure la mar y sentintnos arrastrats ab una velocitat que 'ns podia ser funesta. ¿Qué fer? Llensats entre 'ls remolins nostra sort era tristíssima: arrastrats per la corrent difícilment podiam escapar-nos d' ella. Intentarem un esforç desesperat pera avansar cap a la costa, pero tampoch poguérem tirar avant.

Fins en circunstancias ordinarias hauria sigut difícilissim avansar sobre 'l gel apilat, dada la velocitat en que 'ns veyam arreballats cap a la mar lliure, pero la dificultat se feya més grossa dats los remolins que hi havian en la corrent.

L' únich que poguérem fer fou elegir una penca prou sólida pera resistir als remolins. Se tractava de conservarnos sobre 'l gel lo major temps possible y després, al darrer moment, llensar las llanxas a la mar. Se 'ns presentá un pa de glas que reunia las desitjadas condicions é hi transportarem las llanxas y 'ls bagatjes... Tot, escepte la tenda y las mantas de dormir, fou arriat als botes, disposats a ser llensats a l' aygua. Pero hauria sigut una imprudencia llensarlos entre trossos de gel rodejats de grans pencaes que suravan a la ventura. Hi hauria hagut perill de que se 'ns haguessen omplenat d' aygua 'ls botes.

ó be que s' haguessen malmés y fins estabellat contra 'ls esculls. Hauríam pogut fàcilment llensar una de las llanxas ab los esforços de tots los homes, pero si una de las tripulacions s' hagués quedat sobre la penca de glas ab dificultat ella sola hauria pogut llensar l' altra llanxa.

Las municions, los queviures y tots los bagatjes foren repartits en los dos bots, de manera que en cas d' accident nos poguessem salvar tots plegats en un d' ells. Aixís teníam probabilitat d' escapar ab vida, pero comprometíam l' éxit de la expedició. A la tarde nos acostárem tant de la mar lliure que sols algunas horas nos separavan del moment en que devíam penetrar en lo remoli més violent. Vejérem ben be las onas passar per dessobre del glas, trencantse los pans al topar l' un contra del altre. No hi havia dupte sobre la sort que 'ns esperava. Ab tot, després d' haver fet tot lo que humanament poguérem y á fi de conservar senceras nostras forsas de que tanta necessitat anavam á tenir, se doná ordre de que tothom descansés, escepte un que devia vigilar pera despertarnos en lo just moment en que tindríam de saltar als barcos.

Mr. Sverdrup feu la primera guardia. Tot just m' endormiscava me despertá lo bram de la mar que sentia molt prop de mi, fora de la tenda. A cada instant me creya veure apareixer Mr. Sverdrup pera despertarnos. No vingué pas: los minuts passáren y 'ls remolins anavan augmentant. Ja 'm veyá la tenda inundada.

Despertat l' endemà matí, vaig quedarme admirat de véurem sobre lo gel encare, sentint vagament la remor de la mar. Al sortir de la tenda vaig notar que 'ns trovavam en mitj del gel y molt lluny de la mar lliure.

Sverdrup contá que durant la nit forem arrastrats fins als remolins en una situació perillosa, efecte d' una gran massa de gel situada prop d' hont eram y que amenassá fer trossos la penca sobre que navegavam. A mes, la mar, inundant successivament los pans de glas, per poch nos pren una llanxa. Lo lloch hont hi havia emplantada la tenda, un poch més elevat que lo demés, no 's mullá.

Sverdrup estigué tentat diferentas vegadas de despertarnos; pero en l' instant més crítich, la especie de ray sobre 'l que 'ns trovavam agafá un' altra direcció allunyantse de las ayguas, y l' endemà matí nos trobárem presos altra vegada. Aixís es que no poguérem pas servirnos dels bots.

La corrent, no obstant, tenia una tendencia marcada á durnos cap á la mar líquida y las pencas, molt apretadas, retrassavan molt nostra

marxa, obligantnos á sirgar. Per efecte de un gros tr ngul que venia del NE. y del E., la massa era tant espessa que 'ls pans no 's podian separar com ho solen fer sempre.

Ab tot, no desmayavam, calculant que, no havent trobat fins llavors corrents contr rias, dev am trobarne   no tardar una de prou favorable que 'ns condu is   la costa. Aix  es lo que succehi.

Lo 29 de Juliol not rem, aixís que la boyra se 'n an , que 'ns trobavam molt prop de la costa, davant per davant de Anoritok y que los pans de la vora inferior del cinturón de gel eran menys apretats. Després d' haver esmorsat molt depressa, nos embarc rem pera dirigirnos bogant cap   la costa. Lo sentiment que experiment rem al deixar lo derrer glas y al dirigir nostres bots cap al Nort, es indescriptible.

Desembarcarem en Anoritok que est    61  y mitj Nort. Inipolik, hont hav am intentat desembarcar, est    65  y mitj. Hav am, donchs, tocat terra 60 lliguas mes cap al Sud.

No teníam cap inter s en pujar als gels que hi ha al interior, puig nostra direcció era cap   Christianshaab. Atravessar lo país fins   la costa O. no m' afalagava tampoch gayre. Aixís, donchs, vaig determinar seguir la costa en direcció al N.

Ab tot y que la estació era ja molt avansada y l'estiu de la Groenlandia tant curt y cas  acabat, teníam encare temps. Dev am no obstant darnos brasa. Caminarem vers lo N. tot lo depressa possible, pero las dificultats eran molt grossas. Lo gel de prop de la costa n s oblig  repetidas vegadas   servirnos de las destrals y dels alsaprems de ferro pera obrirnos pas al travers de verdaderas montanyas de gel. Poch temps empleavam en preparar las viandas y menos encara en menjarlas. Lo dormir tampoch no 'ns sobrava.

D' aygua no 'ns ne faltava y las conservas de la f brica Stavanger abundavan. Encare que fossen nostre únic aliment no tem am acabarlas. Transportarlas ab nosaltres durant lo trajecte sobre lo gel del país interior hauría constitu it un bagat je massa pesat, y   més, tot anantlas consumint, economisavan las provisions de queviures sechs. Hi havia adem s prou cassa   lo llarch de la costa que 'ns proporcionava un cambi d' alimentació sempre agradable. Aixís es que sempre que podíam escopetejavam los caps que se 'ns presentavan   tref.

Després d' haver avansat cap al Nort durant dos días y d' haver passat Puisertok, lo glacer tan temut dels habitants de la costa E., trovarem un campament de Pagans, compost de 70 personas. Lo

campament se componia de duas tribus, que estavan en viatge llavors una y altre tenian duas barcas per las donas (konebaad). Los homes las seguian en kajat. Se dirigia la primera cap al N. retornant de las colonias dinamarquesas. La segona feya via cap al S. á vendrehi lo que duya.

Vaig quedar sorprés agradablement per tal encuentre y esperaba que 'n podria treure alguna cosa de profit, fent camí ab ells cap al N. Contava també utilisar la seva experiencia sobre las corrents y 'ls glacers. Pero anava molt errat de comptes, perque, en lloch de passarnos devant, preferian seguirnos y aixís aprofitarse del camí que nosaltres obriam. Al veurens trencar 'lo glas ab nostras fortas barcas de fusta llensavan crit de admiració. Molt sovint ells se quedavan en-rera atascantse entre 'ls pans de glas ab sas llargas canoas fetas de pell, quan nosaltres ja qui sab hont eram.

Després d' haver fet camí plegats durant tot un dia, comensá á ploure cap al tart. Los pagans llavors desembarcaren y 'ns pregaren que fessem lo mateix. Pero com no podiam perdre temps, prosseguirem lo camí sens treva ni repós. Alguns dias després, y un bon xich més lluny, al N, en Akorninarmint, (63° 18' N.), tornarem á trobar indigenas. Al veurens, fugiren, emportantsen tot lo bó que duyan. Suposo que 'ns prengueren per sers sobrenaturals. Després d'haverlos fet mil senyas lograrem que s' acostessin y 'ns poguerem fer amichs.

Fins al N. del cap Møsting, als 63° 45' no trovarem la mar lliure de gel.

Dos dias després, lo 10 d'Agost, arrivarem a Unvik, d' hont deviam sortir pera comensar nostra via sobre 'ls gels del interior. Desembarcarem en un petit *brae* anomenat Puisorbok en lo mapa del capitá Holm, en la costa N de Gyldenløvesfjord ó Unviksfjord. Com allí lo gel del país interior baixa lentament cap á la mar, permet fer una ascensió relativament fácil. Nostra marxa en barca quedava termináda. Durent dotze dias haviam errat entre 'ls gels del mar y n' haviam empleat dotze més per fer la ascensió al N. Feya, donchs, vinticuatre dias que haviam deixat lo *Jason*, haventlos empleats tots en buscar un bon punt de desembarch. Creyam trobar en la badia de Disco, allá á mitj Setembre, un barco que 'ns transportés á Copenhague. Aixó 'ns deixava encare un quant temps pera ncstras investigacions.

L' endemá, Mr. Sverdrup y jo, ferem un regoneixement sobre 'ls gels del interior, mentres que 'l tinent Dietrichson aixecá un mapa del país al voltant de nostra tenda: lo restant de la expedició prepará los trineus, los patins, etc., pera la próxima expedició.

Després d' una caminada de 24 horas, que suposa haver franquejat pocas lleugas sobre 'ls gels del país interior, á una altitut d' uns 3000 peus, Sverdrup y jo retornarem molt satisfets dels resultats de nostras investigacions.

Trobarem, sobre tot al principi, lo gel ple d' esquerdas molt perillosas de passar, després, mes lluny, nos semblaren més franquejables y que, ab las precaucions necessarias, un s' hi podia aventurar ab los trineus. Com sols eram dos y no duyam cap bagatge, passarem ab facilitat lligats per una corda que 'ns permetia ajudarnos l' un al altre quan la neu nos feya falla, lo que succebia sovint. Una volta de tornada emersarem alguns dias en reparacions, indispensables sobre tot á nostre calsat que 'l teniam molt malmés.

Per fi á la tarde del 15 d' Agost nos posarem en camí després de haver amarrat las barcas en lloch segur, en una esquadra en que no estavan gayre exposadas á sufrir las inclemencias del temps. Posantlas de quilla enlayre, feren d' abrich á nostras municions y fusells, que 'ls deixarem allí per si obstacles imprevistos nos obligavan á dirigirnos á la costa E. Ab aquesta precaució si debiam retornarhi podriam cassar y alimentarnos. Hi deixarem també una capsa de llauna que contenia una ressenya del nostre viatge y la de las probabilitats que teniam de poder arribar á la costa O. Una ironia de la sort me feu consignar en mon escrit lo desitj d' experimentar un fret prou rigurós pera que 's gelés ben be la neu, desitj supérfluo, porque experimentarem molt més fret del que haviam desitjat.

Aquells objectes deuen trobarse probablement en lo mateix indret á no ser que una casualitat los haja fet descobrir als groenlandesos del E, que en tal cas se 'n haurán apoderat. Si aixó ha succehit voldria saber que pensan de nosaltres! Probablement nos haurán pres per homes de las terras interiors (Kivittokker) ó altre mena de sers sobrenaturals.

Tot nostre bagatge fou colocat en cinch trineus; Sverdrup y jo arrastravam lo primer, que era 'l més pesat: cada un dels altres quatre membres de la expedició n' arrastrava un altre.

Nostre provisió de menjar se componia de bou salat, peix sech, galetas de segol ressecas, galeta de cibada, fetje d' oca, embutits, mantega, formatje de gruyera, formatje noruech, xocolata de varias menas, te, extracte de café (del que 'ns servirem molt poch ans de nostra arribada á la costa O.,) una mica de sucre, llet condensada, algunas caixas de hermilik y una mica de confitura de ribes y choucroute.

En quant á tabach ne duyam en prou cantitat pera omplirne la pipa tots los diumenges; de begudas alcohólicas ni una gota tant sols. Pera fer fondre la neu y pera escalfarnos nos serviam d'esperit de vi. Duyam també patins, calsatz ferrats, llarchs bastons ab punxa de ferro, destrals, cordas, dos fusells, y unas cuantas municions, lentes blaus pera preservarnos de la reverberació de la neu. gabinets, duas tassas y alguns instruments com per exemple un sextant, un teodolito, barómetros aneróides, un barómetro de cuyro, termómetros d'esperit de vi y de mercuri, compassos y una cámara fotogrífica. Nos emportarem també una tenda, duas flassadas, cuyro de reserva y calsatz. Cada trineo arrastrava un pes de 100 kilos.

Al principi feya bastanta calor durant lo dia, per lo que caminavam de nit. Aixís trobavam la neu més gelada y lo camí nos era més fácil. Després, com lo fret se feu massa intens y 'ls trineus no relliscavan tan be sobre la neu, preferirem fer lo camí de dia.

La primera distancia que franquejarem era plena de grans esquerdas. Aixó nos obligá á pendre grans precaucions pera no cáurehi junt ab los trineus. No obstant no tinguerm cap accident; lo que si 'ns succehia era enfonzarnos are l' un, are l' altre, fins als brassos, al trobar fallas en la neu, pero ab lo bastó y la destrál atravessats ningú se ensorrá del tot. Los dos primers dias avansavam bastant depressa malgrat la pendent que era molt grossa; pero després comensá á caure una pluja tant abundant, tant seguida y ab un vent tant fort que 'ns obligá á tancarnos tres dias y tres nits dins de la tenda. Després lo temps s' abonansá y poguerem avansar regularment. Desde 'l segon dia ja no trobarem més aygua sobre de las congestas fins que arribarem á la costa. Pera poguer beure teniam de fondre la neu, part en nostra escalfeta, part en pots de llauna que 'ns posavam entre pell y roba, proba massa dura per los membres de la expedició propensos á la set. Deviam encare passar una gran montanya y no podiam esperaransar fer gran via ab nostres pesats trineus. Com la neu, per més que era molt desigual, era bastant relliscosa, sortirem del pas millor que no 'ns haviam cregut.

Avansarem aixís durant alguns dias vers Christianshaab, pero la neu era cada volta més compacte y no podiam arrastrar los trineus. Al mateix temps tinguerm de resistir una tempesta de neu tan violenta com de llarga durada.

Jo seguia molt animat, pero de dia en dia nos anavan més malament las cosas y 'l camí que feyam era insignificant. Temia que si

debiam seguir en las mateixas condicions, no podriam pas arribar á Christianshaab abans del 15 de Setembre. Aixís no 'ns calia esperar estar de tornada á Copenhague en lo que quedava d' any y pensava que tal volta seriam més sortosos si 'ns dirigiam cap á una de las colonias situadas més al S. Baix lo punt de vista científich tampoch hi havia gran interés en arribar á Christianshaab, puig M. Nordenskjold havia ja penetrat en las geleras del país interior, al S. d' allí, mentres que las regions posadas més al S. son encare desconegudas. Hi havia á més una altra rahó més decisiva; y es que la tardor s' acostava y tal estació es probablement més rigurosa en las geleras del interior. Preferirem, donchs, seguir la vía més curta pera arribar á la costa del O.

En aquesta alternativa, lo 27 d' Agost me vaig decidir, quan nos trobavan á una altura de 7000 peus sobre 'l nivell de la mar á pendre la direcció de Godthaab en lloch de buscar Christianshaab.

Lo camí pera arribarhi será més curt, pero lo descens de las geleras del país interior oferirá sens dubte sempre més dificultats. Los districtes habitats los trobarem també á intervals més llargs que si 'ns dirigiam al darrer d' aquells indrets. Pero si no podem arribar á Godthaab, atravesant lo país, sempre podrem arribar á Norfok, situat al S. de la boca d' Ameralikfjord. Cas de que un y altre camí fossen impracticables tindrem encara un medi segur d' arribar á Godthaab per mar. Y una barca es aviat feta!

Ferem vía, donchs, cap á Ameralikfjord, situat al S. de Godthaab. Los motius per los que jo havia preferit aquest lloch eran que allí no hi ha *brae*, geleras, mentres que més al N. y al S. n' hi ha y en abundancia. A més hi havia probabilitats de que 'l gel estigués en la vía elegida més ferm. En aquest càlcul no 'ns errarem.

Aquest cambi de direcció nos permetia tenir lo vent més de costat. Aixís podriam utilisar pera 'ls trineus las velas que sempre 'ns ajudarian á fer camí. Lo trespol de la tenda servi de vela á dos trineus.

Durant tres dias anarem avansant utilisant las velas; després lo vent minvá de tal manera que ja no 'ns ne poguerem servir. Com la neu era movable y n' hi havia molta gruixa deguerem recorre als patins. Queyan abundants berrallons de neu, posant lo sol del tot intranzitable; y quan més endavant lo fret fou més intens, era tan penós arrastrar los trineus sobre la neu com si s' haguessen tingut d' arrastrar sobre arena. Inútil es dir que aixó retrassava en alt grau nostra marxa, ab tot y que la superficie del gel del país interior era per tot

arreu plana y sens cap esquerda. Aquestas sols se presentaren prop de la costa.

Los primers dias de nostra marxa vejerem gran número de *nunataker* (puntas de rocas) atravessant y trayent lo nas per sobre la superficie del gel: aquestos nunataker desaparegueren ja á una lleuga de la costa.

Nostra marxa consistia en una ascensió incessant que durá fins á comensaments de Setembre. Nos trobavam llavors á una altura de 8 á 9000 peus sobre 'l nivell de la mar, sobre un extens ras que oferia l' aspecte d' una mar glassada, sens pendent apreciable en sos flanchs y aixecantse solzament un poch cap al O., en duas pendents ondulants.

Seguirem sobre aquell ras durant duas setmanas aus de trobar la pendent de la costa O. Aquest ras s' aixeca com ja he dit fins á 9000 peus sobre 'l nivell de la mar; sembla que al N. alcanza una altura encare més considerable.

Nos fou impossible de calcular sa altura, ja que 'ls instruments meteorològichs, abso utament indispensables per aquella apreciació, nos faltavan. Lo fret era excessiu, pero no 'l puch precisar; la temperatura baixava de molt del mínim á que arribavan los nostres termómetros d' alcohol y de mercuri. Suposo que 'l fret durant algunas nits descendí fins á -50° centigraus. Una vegada vaig posar lo termómetro de minima sobre l' abrích que 'm servia de cuixi y l' endemà mati vaig veure que l' index havia descendit fins á la derrera graduació, es á dir, á -34° centigraus; l' esperit de vi, que s' havia condensat al fons de la cubeta indicava una temperatura inferior á -40° .

No s' olvidí que aixó passava dins d' una tenda en la que hi dormian sis homes y dintre la que 'ns preparavam lo te y la xacolata. Vaig renunciar, donchs, á voler calcular la temperatura durant la nit. Com á curiositat puch afegir que un jorn tingerem á mitjdia, al sol, $+31^{\circ}$, mentres que á l'ombra lo termómetro marcava 11° centigraus. Quan nos acostarem á la costa O. y trobarem una temperatura de -20° , la considerarem com lo comensament d' un calor d' estiu.

Lo 7 de Setembre experimentarem altre tempestat de neu. Felisment lo fret no fou excessiu, pero durant la nit lo vent aumentá y per poch se 'ns n' endú la tenda.

La tempesta continua los dias següents; hem de quedarnos, donchs, en la tenda, que la tenim sepultada dins la neu.

Quan lo temps s' aclarí, tingerem de practicarnos com los taups una sortida entre la neu y treuren tota la que 'ns cubria la tenda fins dalt de tot. Lo vent nos fou sempre contrari. Per fi 'l 19 de Setembre

vejerem aixecarse un fort vent del E. Los trineus foren montats desseguida, s'issaren las velas y emprengueren camí cap á la costa O. No deviam fer més que sostenirnos en equilibri, y agafantnos als trineus, sobre 'ls que pujaren dos homes, mantenirlos en la direcció convenient.

La pendent cap á la costa aumentava considerablement, la rapidesa de nostre descens creixia també de mica en mica, de manera que es lo passeig més agradable que he fet en patins durant la meua vida. Aquell dia ja ovirarem á través de la neu las primeras rocas de la costa O. La nit comensava ja á caure quan ma mirada se fixá en un punt negre que teniam devant. No sospitant lo perill, continuarem rellicant per sobre de la neu fins que á pocas passas vaig veure que'l punt negre era una enorme esquerdada. Girar los trineus y baixar velas fou cosa d'un segon. Algunas passas més y tots plegats eram engolits per un avenç sens fons. Havent ja trovat la primera esquerdada prop de la costa O. tinguerm que seguir lo camí ab grans precaucions, perque successivament ne trobarem d'altras.

Jo anava endevant ab mos patins pera tantejar lo terreno, los trineus me seguian á certa distancia.

Seguirem aixis avansant bastant depressa fins á la nit. Sortí la lluna y á sa claror poguerem fàcilment evitar los indrets perillosos.

Sverdrup y Christiansen per poch nos cauben ab sos trineus en una esquerdada. La neu que la cubria s'ensorrá tot just hagueren ells passat.

Mes tart, ja de nit, trobarem esquerdas, tant amples y tant numerosas que no poguerem seguir. Llavors varem plantar la tenda ab prous travalls, perque 'l vent era molt violent y lo glaç era duríssim. Ab tot lograrem nostre intent y cuberts ab los abrichs dormirem tranquilament. L'endemá deviam atravessar un gel molt perillós, molt desigual y plé d'esquerdas.

Temia haver pres una direcció massa al N. Me 'n vaig adonar quan al aproparnos á la costa prop del fons de Godthaabsfjord Kangersunek, vaig notar que s'havia posat una enorme gelera en lo fjord. Lo gel era en aquest indret tan plé d'esquerdas per tot arreu que era impossible del tot arribar á la costa de l'altra banda del glacer. Nos tinguerm de dirigir més cap al S., com ja n'havia tingut abans l'intenció.

En aquesta costa trobarem igualment glas tot fullat, pero que ab tot era practicable.

Per fi lo 24 de Setembre arribarem á terras lliures de gel, en lo petit llach situat al S. de Kangersunek. Ja no 'ns podiam servir més dels trineus, que abandonarem allí junt ab part de nostre bagatge, limitantnos á endúrnos en á coll tots los queviures que poguerem portar, l' abrich de dormir y la tenda. Després caminarem á través de la vall, seguint lo petit riu Kukasik, cap Ameragdla, al interior d' Ameralikfjord, hont arribarem lo 26 de Setembre.

Haviam, donchs, aixís atravesat las geleras del país inferior que fins avuy tothom havia declarat impracticables. Tocavam al límit de nostre viatge, es á dir, la costa Oest de la Groenlandia.

La distancia recorreguda sobre 'ls glassers era de prop de 65 lleguas, havent durat lo trajecte 40 dias, lo que era molt més llarch de lo que se suposava. Lo avansat de la estació feya 'ls camins molt dolents y la temperatura era molt baixa. A haverhi arribat més aviat crech, guiantme per las observacions fetas sobre l' estat de la neu, que hauriam pogut fer lo viatge en la meytat del temps, porque hauriam trobat aquella més gelada y forta.

Sols nos quedava á fer una cosa: buscar terra poblada y lo més aviat possible, per que 'ls comestibles comensavan á escassejar. Sufrírem molt, especialment per la falta de greixos. La millor prova de lo que dich es que un home de la expedició me preguntá, quan encara estavam sobre dels camps de glas, si podria, sense perill, beure oli de llinosa del que duyam pera untar nostres calsats.

Teniam encare bona provisió de bou sech. Comprenguérem aviat que seria molt difícil arribar á Godthaab per terra. A Narsak era més fácil traslladarshi, pero més segur y més rápit que res era construhir una barca pera seguir la vía de mar. Sverdrup, Balto y jo nos posárem l' endemá á fer de calafats, mentres que 'ls altres homes de la expedició anavan á buscar lo restant del bagatge. Emplearem la tela que havia servit pel trespol de nostra tenda y altra pessa de tela que duyam de reserva.

Cuatro brancas de salzer talladas en lo matoll més proper, alguns bastons de patins y un bambú que havia servit d' arbre per las velas dels trineus constituhihren lo costellam y la quilla.

Al vespre la llanxa estava llesta.

Balto torná l' endemá mati á juntarse ab sos companys mentres

que Sverdrup y jo nos posavam á construhir los remos ab brancas obertas de salzer. Uns bambus fixats als estrells servíren d'empu-nyadura

A mitjdia haviam terminat los preparatius y Sverdrup y jo sortírem pera Godthaab ab nostra barqueta. Al principi no podiam remar per que 'l fons d'Ameragdla era ple de llot y lo riuhet que hi corra no duya prou aygua. Tinguérem, donchs, d'empenyer la barqueta enfonsantnos fins á genoll en lo llot.

L'endemá á mitjdia, trovant la mar lliure, férem via cap á Ameragdla y Ameralikfjord. Lo vent nos fou contrari durant alguns dias. Fou un treball pesat per demés tenir que bogar contra 'l vent y contra las corrents en una barqueta curta y ample. Per efecte de la forma cuadrangular que afectava la tela de nostra tenda de que 'ns haviam de servir, varem tenir que adoptar per nostre barquet aquellas dimensions poch marineras.

Per fi, al 2 d'octubre lo vent nos fou més favorable y l'endemá desembarcárem en Ny-Hernhut, estació dels missioners alemanys als que saludárem. Després continuárem á peu nostre camí vers Godthaab.

Com allí la noticia de nostra arribada s' havia ja espargit, se compondrá fàcilment nostra admiració quan nos vejérem saludats per salvats de canó y per la població que 'ns va sortir á rebre.

Sverdrup y jo nos trobavam ja en paratje segur. Inútil es afegir que la hospitalitat dinamarquesa tant y ab tanta justícia alabada, no 'ns mancá. Res se plangué pera reconfortarnos.

Pero al fons d'Ameralikfjord lo restant de la expedició esperava socors ab impaciencia. Desgraciadament no 'ls hi fou pas portat tant depressa com ho desitjavam per efecte de una violenta tempestat de neu que esclatá poch després d'arribar nosaltres. Aquesta tempestat impedi per alguns dias la sortida de la barca que 'ls havia d'anar á buscar. Tement que poguessen sufrir privacions, lo sacerdot de la colonia fou prou caritatiu pera enviarlos dos homes en kajak, portadors de queviures, los que arribáren allá hont eran nostres companys lo dia 5 d'Octubre.

L'inspector de la colonia que 's trobava de viatge á Umanak, al saber nostra arribada enviá igualment dos homes pera portar menjar á nostres amichs. Un d'ells matá un reno. Aquesta abundancia de queviures fou, com es natural, excelentment acullida y l'olla ja no 's mogué del foch. Se m'ha dit que res s'ha vist més cómic que con-

templar la expressió de la cara de nostres Lapons olorant la carn de reno, ápat sens igual després de tants dejunis passats sobre 'ls gels del interior de la Groenlandia.

Arribárem tots, per fi lo 12 d' Octubre á Godthaab, terminantse aixís la penosa expedició.»

Lo doctor Nansen termina sa narració donant las gracias més expressivas á tota la colonia dinamarquesa, hont tantas simpatías trobá.

*
* *

Ja apunta 'l sol darrera la serrrada
escampant por lo cel son polsim d' or;
cants de gaubansa entona l' aucellada;
tot parla del amor.

L' oreig bressola 'ls nius en los brancatges,
va mormolant lo riu en sa corrent,
tréscan los blanchs anyells pels pasturatges
belant d' anyorament.

Al peu del roure fila la pastora
sentada entre catifas de verdor
en tant que l' espignet de la tenora
li es bàlsam per son cor.

Lo baylet enfilat á una cinglera,
á la nina con'empla en lo fondar:
Que es rienta per ells la primavera!
tot viu per estimar!

Tot es bell y joliu quan de la vida
no s' ha provat la copa d' amargor,
quan lo cor no ha sentit may cap ferida
pe 'l glavi del dolor.

Tot es bell, quan somriu la primavera,
tot es dolsor pel cor al refflorir;
mes la ditxa en eix mon es passatjera;
solsament es etern lo greu sofrir.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

DE FIGUERAS Á PERPINYÀ PEL CARRIL

EYA temps que no havia tingut lo gust d'estrenyer la mà á mos amichs catalanistas del Rosselló, en Perpratx, lo coronel Puiggari, Mossen Boixeda, lo canonge Boher, etc. Ademés feya més de cinch anys que no havia vist las plantacions de vinyas americanas en las duas planas d'ensá y d'allá dels Pyreneus.

Sorti donchs divendres passat, 9 de Juny, de la estació de Figueras, pel tren de las deu del matí. A primers de Juny es quan la naturalesa es revestida de sas hermosas galas de primavera; quan la vegetació está en plena ufana.

Al sortir de Figueras s'entra de plé en la part més fertil del Empordá, com son los fondals de Vilabertran, Peralada y Castelló d'Empuries. Los ordís y cibadas son á punt de segar, y 'ls blats comen-san á pendrer llur color daurat de la maduresa. Pero allá hont se veu la vegetació ab tot son vigor es en las vinyas americanas rovement plantadas; si be no se 'n veuen gayre encara, puig que portan molts gastos, y son tant pochs los recursos que te lo propietari, lo pagés, lo menestral agoviats per tantas contribucions, pera poguer reconstituhir llurs vinyas mortas!

Tota la rica plana que 'l carril atravessa deu sa fertilitat á la influencia frescal de la Muga y rechs de molí; pero á mida que un se'n

aparta y que s'apropa dels Pyrineus, ja s'entra en lo terra-prim: serrats, trinxeras de conglomerat pedragós, y prompte la roca núa del granit ó del esquiste. A Vilajuiga ja som al peu dels Pyrineus; se veuen á dreta y á esquerra del rost de la montanya unas parets secas, escalonadas que pujan fins al cim. Son las parets construhidas pel pobre menestral ó jornalero; sostenen las feixas que ans la malura eran cobertas de ceps de vigorosa ufana. Ara sostenen no més feixas de matolls de salvia, romaní y bardissas de romagueras. No obstant en totas las vessants montanyosas que lo carril atravessa, desde Vilajuiga á Portbou, se veu alguna qu' altra de eixas feixas, en llur part baixa, plantada de ceps americans empeltats. Se coneix be l' arracansa que donan al jornalero aqueixas terras ermas que li han costat tant treball; fa esforços pera replantar sa vinya; aixó de beurer sempre aygua y ayguardent, coneix que no li prova; anyora lo vi, aquell vi licorós de 15 graus, que 's barrejava ab la seva sanch dins sas venas, que li donava coratge pera empendrer qualsevulga feyna cansada... S' hi veuen rengleras de ceps joves, raquítics, clars-nascuts, uns empeltats, altres per empeltar l' any vinent. Ah! si aqueixos montanyesos de be, pagesos honrats, de Llansá, Culera y Portbou, fossen un xich ajudats... que 'l govern los hi condongués solsament la contribució de llurs vinyas, durant cinch anys, prompte aquellas serras abuy tan áridas tornarian á verdejar y produhir lo rich vi ranci y garnatxa que tanta nomenada tenia!

* * *

Lo tren arriba á Portbou á las 11. Semblava que queyan brasas; ni un buf de marinada; la mar com una bassa d' oli. Entrí al Buffet-Restaurant pera esmorsar. Com se coneix que som á la ralla de Fransa! cap Buffet de carril espanyol se pot comparar al Buffet de Portbou. No fa gayre vaig anar de Barcelona á Madrid per Valencia, tornant per Saragossa; los restaurants dels carrils fan llástima y son cars, gens confortables, cap adorno, cuynat detestable, en mans de cuyners italians. Lo Restaurant de Portbou fa honor á Catalunya y á la companyia T. B. F., grandiositat, luxo, adornat ab gust, mossos honestos, prevenents, parlant espanyol, inglés, francés... y sobretot cuynat excel·lent; á demés, es idéntich al Buffet de Cerbère y dels de més anomenada dels carrils de Fransa y Suissa.

De Vilajuiga á Argelès se atravessen 14 túnels; alguns de prou llargs per obligar á la Companyia á tenir encesos los fanals dels vagon. Cada foradada travessa una branilla del vano que 's desplega desde el puig de Sallfora. Ja se sab que fins al puig de Sallfora la creua pyrrenaica es no més una, y que, es una d'eixas branillas del vano que 's prolonga formant la mola granítica de Cap de Creus. (Veurer: *Recorts d'un Excursionista. — De Puigmal á Cap de Creus.*)

...

Desde Cerbère á Banyuls es terreno montanyós hont se veuen las feixas de vinya escalonadas en los rostos; mes aquí ja 's coneix que lo jornalero, ajudat per un govern previsor, te més facilitat en reconstituir las vinyas. Casi totas son plantadas y en plé producte; dona gust veurer llur verdor que encatifa la montanya fins al cim. Mes, allà hont se desplegan ab tot llur vigor es d'Argelès á Perpinyà, entrant de plé en la fertil plana rossellonesa. La negror de socas mortas per la filoxera, que s'extenia fa alguns anys en aquellas planuras y que feya dol de mirar, ja no 's veu; las vinyas americanas novament plantadas y empeltadas son hermosíssimas; totas ellas son frondosas, esmeradameut conreuhadas, ab llur estaca de pi ó castanyer, sense un'erba, y s'extenen lluny en la planura tant com abarca la vista. Bella primor! no pagan contribució; lo carril los hi porta á preus reduhits los fems y abonos que necessitan, y 'ls Banchs agrícols los hi facilitan diner á interés módich. Afegiu á aixó dos rius caudalosos, lo Tech y la Tet, sangrats de tants de rechs de rego que apenas portan aygua al mar: sol, fems y aygua... que voleu més!

Nosaltres empordanesos tenim lo Fluvià y la Muga que portan al mar tota llur aygua; las terras se moren de set; los esplets se mustigan, y 'ls pagesos drets sobre 'ls marges, los brassos encreuhats, se miran ab tristesa corre eix be de Deu cap al mar, sense cap profit. Ah! si poguessen venir los moros d'aquell temps, aquells *alarbs* que fertilisaren las planas del Túria y del Jucar, y que Felip III tirá fora d'aquella terra benehida... ells farian potser lo que no fan ni farán may nostres governants madrilenys d'abuy dia.

Ah! que 'ls ne seriam d'agrahits!...

A Perpinyà estrenyi la mà als catalanistas rossellonesos, parlant de nostra estimada llengua catalana, evocant recorts de germanó d'aquell temps gloriós. Tots ells son entussiasstes y batega en llur cor l'amor de la patria rossellonesa-catalana.

Deu los hi mantinga, y allunyi d'ells las penas que ressentim nosaltres per los perills que amenassan los pochs furs que nos restan!...

Després de passats alguns dias á Perpinyà, retorní á casa meua per lo Boló y la Perthús. Vegí ab agradable sorpresa que lo carril d'Elne á Ceret está del tot acabat, y que á la fi del mes que som se farà la inauguració oficial. Tant mellor! Que siga aviat que poguem anar á Arles en carril. Arles!... la entrada del Alt Vallespir, del altívol Canigó, casi al peu de la cordillera dels alts Pyreneus catalans fins á Cerdanya... Tot lo que facilita l'accés de nostras regaladas valls montanyesas, l'excursionista se n'ha de alegrar. Tant debó se prolongués eix carril fins á la Preste, foradant coll Pregón, pera juntarse ab lo carril de St. Joan á Camprodon! Los plans per la part de Fransa son fets; mes ditzós qui ho podrá veurer, que lo qu'es nosaltres temps ha que farém malvas...

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA

Perpinyà, 11 Juny 1889.

¡RECORT!

ABIA pr  s la costum de mirarlos,    la caiguda de la tarde, abocats tots tres    sa finestra. Quant tornava de mon treball ab lo cap cans  t de ma penosa ocupació d' escriptori, experimentava un pla  er inefable al contemplar aquesta agradable familia. Separ  t d' ella solsament per l' amplada d' un petit pati, sentia l' alegra parla del infant sovint interrompuda per lo soroll de forts petons. Se ve  a qu' eran felissos aquell marit y muller ab la companyia de son fill y un vulgas que no, no podia menos que estimarlos; tant sas caras eran francas y leals. La dona era rossa y quant sos grans ulls blaus s' aixecavan envers son marit, se llegia en sa mirada un amor intens, barreja de tendresa y respecte. Ell no era sens dubte mes qu' un obrer, pero sa llarga cabellera negra tirada en derrerera li donava un aire d' artista    de poeta mes y mes accentu  t per son color palit y aspecte pensatiu.

Un dia en lo carrer vaig toparmhi cara    cara. Sense pensarshi gens, sense falsa modestia m' empreng  . «Senyor va dirme, jo no tinch l' honor de coneixel, pero m' ha semblat veurer que porta inter  s per mon petit Jaumet...   vol esser mon amich?» Fou dit aix   ab un t  tant senzill, ab tanta franquesa, que 'm qued   conmogut. Vaig posar, per tota resposta, ma m   entre las del bon home y desde llavors en-

tri en intimitat ab aquella família model. Passava ab ells totes las vetlladas y 'm semblava viurer millor en aquell centre hont tot respirava felicitat. Algunas vegadas en Maurici 'ns explicava sos projectes d'avenir. Volia arreplegar una petita fortuna pera poguer donar á son fill una esmerada educació. Ah! Si arribava á esser un artista, pintor per exemple, quina alegria per sos ultims dias! «Veu, exclamava, jo no soch mes qu' un senzill obrer, sense instrucció, pero compreneu lo bó qu' es sortir de la ignorancia, lo noble qu' ha d'esser fer una obra que subsisteixi despres de la mort. Mira, Jaumet, mira, jo guanyaré diners per tu y desembarassat de aquest cuidado qu' encalla las mes hermosas vocacions, arribarás á ser algú y nosaltres estarem orgullosos de nostre fill. ¿No es aixis, Maria? Llavors ella s' aixecava y prenent entre sas mans lo cap de 'n Jaumet apretava sos llabis contra 'l front de son petit...

Un vespre, al trucar á la porta segons ma costum, vingué la Maria á obrirme ab la figura transformada. «Enrahoni baix, me digué, 'n Jaumet está molt cansat. Ha suferit del coll tot lo dia y te febra, pobre fill meu. Mon Deu, mon Deu, continuava ella plorant, tinch por d' una desgracia» «Ba! li responguí jo per calmarla. Vosaltres las mares sou totes 'las mateixas; per un res ja esteu espantadas. En Jaumet, no está mes qu' indisposat, gracias á Deu» Ella mogué 'l cap tristament sense creurem... Dos dias mes tart, lo petit Jaumet moria del garrotillo.

Quan despues de la trista cerimonia vaig pujar á casa seva, vaig veure á en Maurici abatut al costat del llit del nen cobrint de petons la roba blanca que li posavan lo diumenge. Al sentir mos passos va mirarme ab uns grans ulls esbarriats sens reconeixem y no sapiguent qué dirli per aconsolarlo, posantse á plorar me digué «Ja ho veu, tot s' ha perdut.»

Durant llarchs mesos, va viurer en una pausada agonía. No menjava poch ni molt y semblava que no comprenia res. No aná mes al treball y ell qu' antes estava joyós de dos rosers que creixian á sa finestra, deixava are que sos trochs sechs se dobleguessin tristament... Per fi, extenuat, doná son ultim sospir en los brassos de Maria repentint: «Jaumet, Jaumet.»

Feya ja un any que en Maurici era mort. La Maria s' havia despedit de mi marxant á son poble, segons me digué, pera juntarse á sa mare. Un dia anava per lo passeig quan de cop mos ulls se fixaren en un elegant cotxe ocupat per una senyora ricament adornada. Creguí somiar, pero no, no dormia. Era ben bé ella, Maria. Me va veurer y fent parar lo carruatxe, va baixar y m' emprengué. «Voste s' extran

ya, 'm digué, de veurem ab aquesta elegancia. Com s' ha operat aquest cambi no cal dirli. Ab sas miradas furiosas comprench qu' ho ha endevinat. En Maurici al morir no 'm deixá rés. Vingué la miseria y de la miseria á la caiguda no li ha mes qu' un pas. ¡Debia haberme mort de vergonya avants! A pesar de tot, sigui bó pera mi una ultima vegada. Jo no m' he atrevit á tornar á la tomba hont dormen l' un al costat de l' altre. He tingut por de destorbar son repos al trepitxar sa morada. Vághi per favor, y prometim posarhi cada setmana un pomét de rosas. Ah! Si jo hagues sapigut!... Pero quan s' ha rellicat, sobre la baixada no 's pot deturar... es ja massa tart! Sobre tot pensi ab mas rosas... En Maurici estimava tant las flors! Y mon petit Jaumet. ¿Qué deu dir de sa mare desde allá dalt? Adeu. Adeu.

Quan vaig tornar á casa, vaig mirar llarga estona la petita finestra hont hi havia encara 'ls testos que contenian los rosers de 'n Maurici. Tota aquella felicitat fugida 'm vingué al esperit y 'm vaig posar á plorar. L' endema mati, me 'n anava al cementiri y desde aquell dia, no se 'm ha passat may una setmana sense portar un pomet de rosas sobre la tomba de 'n Maurici y de 'n Jaumet.

LLUIS BERENGUER

Louvain 13 Maig 1889

A LA HERMOSA NENA
MARIA CORNET Y CASANOVAS

EN SON MORTUORI LLIT DE FLORS

Poncelleta á mitj obrir
gemada y hermosa nina,
de galtes de lliri blanch
y de roses carmesines,
de cabellets de fil d' or
y ulls d' estrelleta argentina,
¿per qué 't miro en llit de flors
á tu la flor més polida?
¿Per qué tancats tens los ulls
que eran de tots la alegría?
¿Per qué amoretes no dius
als que 't donaren la vida?
¡Qué seran sens ton amor
los que d' ell tan sols vivian?
¿Qué será dels pobrissons
que al passeig t' escometian
pera rebre de tes mans
l' almoyneta benehida?

. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .

Quatre anys fà qu' en eixa llar,
avuy desolada y trista,
vingueres com raig de sol
á donarhi llum y vida.
¡Pobres pares! ab quin pler
sobre son cor t' estrenyian
y 't besavan d' amor folls
com á joya benehida!
Llavors rialles de pler
de tots los llabis eixían;
mes tu en mitj de lo seu goig
sols ab plors los responias.
Llàgrimes de foch avuy
mullan tes galtes sens vida,
y en ta boca closa, apar
que s' hi dibuixa un somriure.
¿Per qué al arribar los plors?
y 'l somriure al despedirte?
Si la ciencia no ho sap
¡la fé si, que ho endevinat
¡Allá lo sol y les flors!
¡aquí tenebres y ortigues!

Als que 't donaren lo ser,
desde aquest lloch de delicies
hont los esperes amant
pera reveurels un dia,
digals que gosas d' un goig
que ells donartel no podian;
que no 't te 'l sepulcre fer;
que viu al cel sa Maria.

DOLORS MONSERDÁ DE MACIÀ

6 de Mars de 1889

GLORIA D' ESPANYA

Deixa un moment ta tomba, aixecat home il·lustre,
aquell qu' un dia fores del mon l' admiració,
aquell que ne donares á Espanya tan de llustre,
que de dos mons senyora fou la mes gran nació.

Aquell modelo insigne d' honrats, lleals patricis,
assot del crim, apoyo constant de la virtut;
aquell per qui eran dolsos los més durs sacrificis,
mes fos la recompensa la negra ingratitut.

Aquell qu' envá fugintne de vanitat mundana,
per sempre 't sepultares en un desert convent,
d' ahont ¡sort! una tan sàbia com santa Soberana
te 'n arrancá envejantne las llums del teu talent.

Ja que, segons l' historia, d' igual sabiduria,
com Agustí exhaleses perfum lo mes flayrós,
ni més que tú Geroni may menyspreuhat havia
las mundanals riquesas, ni ab zel te guanyá Ambrós.

Aquell que l' oblidada, l' austera disciplina,
en los convents hi feres enérgich restablir;

pobresa y penitencia y caritat divina,
flors de virtut marcidas, de nou fenthi florir.

Que á la Nació dotares de la tan celebrada
d' Alcalá rica joya, per la fama immortal;
l' octava maravella, per molts anomenada,
de la de Salamanca magnífica rival.

Que baix l' hábit de frare, de púrpura 'l ropatje,
lo cor d' un ardor bél-lich sentintne palpitir,
heróich guerrer, lluytantne ab sant alé y coratje,
á los fills de Mahoma Orán vas conquistar.

Que en mitj de la opulencia frisavas d' anyoransa,
los dias recordantne més dolsos del convent,
pe 'l que donat haurias, sens mica de recansa,
la mitra, lo capelo é insignias de regent.

Que, humil, ne consentires tan sols per obediencia,
de seda, pells y púrpura brillants trajos usar;
y los festius honravas no més ab ta presencia;
viandas exquisidas ja may vares probar.

Y ab duras penitencias l' esprit se 't deleytava,
y sota los ropatjes de luxo y esplendor,
las tuas carns un aspre cilici magullava;
dormint al sol tenintne llits de marfil y or.

Aquell que ab bras de ferro las alas li trencares
al feudalisme altívol, sumís fentlo á la llei;
que á pretensions injustas del Trono no 't doblares...
més fiel que tú cap home ja may fou á cap rey.

Y de clero y magnates las costums llicenciosas,
fillas d' un Rey imbécil, pervers y escandalós,
que las de sas mancebas de Deu las feya esposas,
y á un crim, un crim juntava més negre y horrorós,

ab zel incomparable, constancia y energia,
al vici y al escándol declarant guerra á mort,

desarrelar lograres; del fanch ahont se pudria
alsantne aquella impura y degradada Cort.

Y rigurós sens mida pels nobles ambiciosos
que infiels se rebelaban contre 'l poder real,
y condemnant á pobles, nials de revoltosos,
á sé' arrasats, sembrantne després son sol de sal.

Trabicions y ofensas propias, magnánim perdonavas,
injurias y calumnias llasant á etern oblit;
y del mateix Monarca, gelós de tú, 't venjavas,
may deslleal mostrante, sinó sempre agraphit.

Ja may rencors y agravis torceren ta consciencia,
ni amor de la familia, ni afecte d' amistat;
á Deu donantli gracias al fi de ta existencia,
perque d' una injusticia ton cor may fou tentat.

Y fins l' últim aliento, de Deu prop lo judici,
desfente per la Pàtria, frenétich per sa sort,
pe 'l Soberà una carta dictavas ab defici,
que t' impedí firmarla lo gel sols de la mort.

Que... més deixa ta tomba, aixecat home il·lustre,
aquell qu' un dia fores del mon l' admiració,
aquell que ne donares á Espanya tan de llustre
que de dos mons senyora fou la més gran nació.

Aixecat gran Cisneros. aixecat, humil frare,
regent eminentíssim, insigne Cardenal,
aixecat, y ta sombra la santa enveja encara
mogués d' algun cor noble per serne ton rival.

Aixecat, y contempla d' Espanya l' amargura;
de set d' orde y justicia mira com defalleix;
y ans que de pena cerquias de nou ta sepultura,
als pares de la pàtria de clar espill serveix.

Que 't mirin y recordin, si han oblidat l' historia,
que tas virtuts immensas, ton mérit relevant,

fins als llochs t' elevaren de més honor y gloria;
que per rastrer captarlos tú n' eras massa grant.

Senyálahi y que vejen las oposadas vías,
d' honor y virtud l' una, de crim l' altre y maldat,
per hont ab gloria 'ls homens ó be infamant sos dias,
de sigle en sigle volan á la posteritat.

Que vegin y no obliden que si immortal memoria
de tas virtuts heróicas deixares en lo mon,
també ab sanch y ruinas deixaren en l' historia
son nom escrit per sempre Calígula y Nerón.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL.

CAMPESTRES

Te vegí, nineta, un dia
que abastavas abercochs,
ab tas negras trenas soltas,
nú lo bras, flexible 'l cos;
y, sens pendre punteria,
me claváres, de rebot,
per cada fruyt que cullias,
un dardell al mitj del cor.

Vaig portar á ma promesa
de la fira d' Hostal-rich,
tela per fer coixineras,
pera quan jo no cal dir;
que enrojiria,
l' aymada mia
si me sentís.

De resultas la fal-lera
ha donat á grans y xichs,
de preguntarnos quin dia
estrenarém los coixins.

Jo, fentne l' orní,
no 'ls hi vull dir;
que enrojiria,
l' aymada mia,
si me sentís.

Desde 'l dia que 't vegi
anar ab ella al aplech,
las ideas falagueras
fugen de mon pensament
com fugen las orenetas
de los rigors del ivern.

Aixarcola, vida meva,
aixarcola al meu costat,
que la feyna mes pesada
delitosa l' amor fá.

Que pel batre 'l sol me torra
tothom ho coneixerá;
mes m' abrusan tas miradas
y no 'm deixan cap senyal,

Avans lo sol eixirá
per garbí ó per tramontana,
que, á no ser que tú me deixis,
casarme puga ab un altra.

Envejo al sol perquè pot
besar tas morenas galties,
envejo l' aygua del rech
que 't besa sovint las camas,
envejo, nena, á lo blat
que en temps del segar abarca.
Fins envejo á las rosellas
que tot sent las garbas xafas.

No t' acostis als pallers
quan ab En Baldiri parles,
que com los ulls t' espurnejan
podria encendrer la palla.

De amorosos pensaments
naixen amorosas ansias,
que 's cuidan de publicar
galanteigs y llambregadas.

En la terra, si blat sembro,
poch ó molt culliré blat;

en ton cor semblant finesas
he recullit desengany.

En amor volgueu fermansa,
minyonas, perquè 'l jovent
lo que facilment alcança
ho desprecia facilment.

Dius que 'l teu pare te renya
si te veu ab mi parlar;
¡com si 's poguessen barreras
posar á la voluntat!

La gatosa flors ostenta
que se veuen desde lluny:
prou atrauben las miradas
empero ningú las cull.
La viola que, modesta,
de ser vista apar que fuig,
á cullirla tots s' afanyan,
tots estiman son perfum.
No diré que á la gatosa
se sembla, plena d' orgull,
lo que si 't diré, nineta,
qué com la viola ets tú.

Estos camps rublerts d' espigas,
estos ceps plens de rahims,
mirals be, ma amoroseta,
son la brossa per fe 'l niu.

Quan tornin las orenetas,
me digué, nos casarém,
y als pochs dias, per cobdicia,
va trencar sos juraments.
Puig cad' any vostra tornada
remourá mon dolor greu,
orenetas, que Deu vulga
no la veja jo may més.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.